

Henryk Chałupczak
PWSZ w Zamościu – UMCS w Lublinie
henrykchalupczak@wp.pl

Bezpieczeństwo narodowe jako kierunek studiów (na przykładzie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu)

*National security as a field of study (on the example
of the State Higher School of Vocational Education in Zamość)*

Streszczenie:

Artykuł jest próbą wykazania, że problematyka bezpieczeństwa narodowego, w różnych wymiarach i kontekstach to jeden z najważniejszych oraz najszybciej rozwijających się obszarów badawczych. Jest to konsekwencja stale i szybko rosnącej rangi tego zagadnienia, a także wyzwań ważnych dla polityki wewnętrznej państwa oraz szeroko rozumianych stosunków międzynarodowych. Niniejszy tekst jest autorską próbą spojrzenia politologa na wyzwania edukacyjne w tym zakresie. Intencją autora jest wskazanie na formalne wymogi wynikające z Krajowych Ram Kwalifikacji, usytuowania kierunku studiów w zakresie obszarów, dziedzin i dyscyplin naukowych, kierunkowych oraz przedmiotowych efektów kształcenia, programu studiów oraz jakości kształcenia. W tym zakresie autor odniósł się do formalnej i jakościowej strony zagadnienia, uwzględnił swoje doświadczenia z przygotowywania wniosku o uruchomienie kierunku studiów „bezpieczeństwo narodowe” w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Szymona Szymonowica w Zamościu.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo narodowe, edukacja, Krajowe Ramy Kwalifikacji

Summary:

The aim of this article is to show that the concept of national security, in its different dimensions and contexts, is one of the most important and the most dynamically developing fields of research, as a consequence of the growing interest connected with it, but also due to the challenges connected with the domestic policy as well as international relations. This article is an authorial attempt at looking at the problem from educational perspective with the eyes of a political scientist. The author concentrates on formal issues connected with the Polish Qualifications Framework, analyzing both formal and qualitative sides of the problem, including personal experience connected with preparing formal documents connected with creating this field of discipline in The State Higher School of Vocational Education in Zamosc.

Keywords: national security, education, Polish Qualifications Framework

1. Uwagi wstępne¹

Problematyka bezpieczeństwa, w różnych wymiarach i kontekstach, to w dziedzinie współczesnych nauk społecznych, w tym w aspekcie edukacyjnym oraz naukowym, jeden z najszybciej rozwijających się obszarów badawczych. Jest to konsekwencja stale i szybko rosnącej rangi tych zagadnień, a także wyzwań ważnych dla polityki wewnętrznej państwa oraz szeroko rozumianych stosunków międzynarodowych. Ten trend widoczny jest szczególnie w Europie Środkowo – Wschodniej, gdzie po roku 1989 oraz rozpadzie Związku Radzieckiego powstało kilkanaście nowych lub odzyskujących swoją suwerenność, podmiotów państwowych. Stały one przed pilnym zadaniem wypracowania spójnej koncepcji i strategii bezpieczeństwa narodowego w różnych kontekstach oraz perspektywach czasowych. Bardzo istotna rola w tych przedsięwzięciach przypadła ośrodkom naukowym oraz badaczom zajmującym się różnymi aspektami bezpieczeństwa.

Skala wyzwań znajduje swój wyraz w dyskusjach naukowych obejmujących wiele dyscyplin, które zajmują się różnymi aspektami bezpieczeństwa. Niniejszy tekst jest autorską próbą spojrzenia politologa na wyzwania edukacyjne w tym zakresie. Nie ulega bowiem wątpliwości, że w wymiarze edukacyjnym kształcenie wyższe w zakresie bezpieczeństwa ma tendencję rozwojową, w odróżnieniu od wielu kierunków studiów w zakresie nauk społecznych i humanistycznych. Intencją autora jest tu wskazanie na formalne wymogi wynikające z Krajowych Ram Kwalifikacji /KRK/, w tym usytuowania danego kierunku studiów w zakresie obszarów, dziedzin i dyscyplin naukowych, jak i kierunkowych oraz przedmiotowych efektów kształcenia, programu studiów czy też jakości kształcenia. W tym zakresie autor odniósł się do formalnej i jakościowej strony zagadnienia, uwzględnił swoje doświadczenia z przygotowywania wniosku o zgodę na uruchomienie kierunku studiów „bezpieczeństwo narodowe” w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Szymona Szymonowica w Zamościu /PWSZ Zamość/. Jego zdaniem, właśnie ten kierunek studiów, a nie np. bezpieczeństwo wewnętrzne, jest najbardziej odpowiedni dla realizacji przez środowiska i podmioty politologiczne.

¹ Tekst bazuje na referacie wygłoszonym na konferencji naukowej. Zob.: H. Chałupczak, G. Chałupczak, *Bezpieczeństwo narodowe – współczesne wyzwania w wymiarze edukacyjnym i badawczym*, w: *Europa Środkowo – Wschodnia w procesie transformacji i integracji. Wymiar bezpieczeństwa*, red. H. Chałupczak, M. Pietraś, J. Misiągiewicz, Zamość 2016.

2. „Bezpieczeństwo narodowe” jako kierunek studiów w obszarze wiedzy, dziedzin nauki oraz dyscyplin naukowych

Jako kierunek studiów, „bezpieczeństwo narodowe”, zgodnie z literą Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego² oraz Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych³, usytuowany został w obszarze nauk społecznych. Do niego odnosić się muszą kierunkowe efekty kształcenia, przy czym podmiot realizujący lub aspirujący do jego realizacji sam określa ich odniesienia do wybranych dyscyplin naukowych. Najczęściej w przyjmowanych programach kształcenia, np. przygotowanych na potrzeby Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu, treści oraz efekty kształcenia dla kierunku „bezpieczeństwo narodowe” odwołują się w sposób bezpośredni i wyraźnie do następujących dziedzin i dyscyplin naukowych:

- dziedzina nauk społecznych (nauki o polityce, nauki o bezpieczeństwie, nauki o obronności, nauki o polityce publicznej);
- dziedzina nauk ekonomicznych (nauki o zarządzaniu oraz ekonomia);
- dziedzina nauk prawnych (nauki o administracji oraz prawo – w tym prawo administracyjne).

W powyższym kontekście uczelnia lub jej jednostka podstawowa ma obowiązek określić dyscyplinę wiodącą dla kierunku „bezpieczeństwo narodowe”. W tym przypadku swoje znaczenie mogą mieć takie czynniki jak: charakter uczelni /cywilna – wojskowa/, specyfika danej uczelni /struktura uczelni, realizowane już kierunki studiów, posiadana kadra dydaktyczna, badania naukowe/, specyfika otoczenia danej uczelni / charakter podmiotów funkcjonujących na danym terenie zatrudniających osoby mogące uczestniczyć w realizacji kierunku, możliwości wsparcia ze strony interesariuszy zewnętrznych, wymagania wynikające z realizacji praktyk zawodowych/.

Wydaje się, że optymalną dyscypliną wiodącą dla kierunku „bezpieczeństwo narodowe”, szczególnie na uczelniach cywilnych, tak też się stało w przypadku PWSZ w Zamościu, są „nauki o polityce”. Przemawia za tym wiele względów. I tak część dyscyplin naukowych ujętych w dziedzinie nauk społecznych ma swoje korzenie w dyscyplinie „nauki o polityce” /np. nauki o bezpieczeństwie, nauki o polityce publicznej/, jednocześnie część dyscyplin ujętych w dziedzinach nauk ekonomicznych jak i nauk prawnych ma swoje odniesienia w działach dyscypliny „nauk o polityce”. Takie usytu-

² Dz. U. z 2011 r. Nr 253, poz. 1520.

³ Dz. U. z 2011 r. Nr 179, poz. 1065.

owanie kierunku może też być motywowane koniecznością uzyskania przez absolwentów kierunku „bezpieczeństwo narodowe” wiedzy i umiejętności (w tym praktycznych) z zakresu dziedzin nauk społecznych, ekonomicznych i prawnych, tworzących naturalną i konieczną podbudowę dla rozumienia istoty bezpieczeństwa narodowego.

3. Efekty kształcenia dla kierunku „bezpieczeństwo narodowe”.

Zgodnie z przywołanymi już wyżej rozporządzeniami Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego oraz w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych ogólne efekty kształcenia dla kierunku „bezpieczeństwo narodowe” powinny zakładać, że absolwent studiów pierwszego stopnia ma wykazywać się:

- wiedzą z dziedziny nauk społecznych (nauki o polityce, nauki o bezpieczeństwie, nauki o obronności, ekonomicznych i prawnych, tworzącą podbudowę dla rozumienia struktur, instytucji, zjawisk i procesów społecznych oraz istoty i znaczenia bezpieczeństwa narodowego;
- znajomością problematyki politologicznej i prawnej w zakresie podziału władzy w państwie, struktury i ustroju państwa oraz zadań i zasad funkcjonowania organów państwa oraz jednostek administracji publicznej w zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- rozumieniem i umiejętnością analizowania zjawisk bezpośrednio związanych z bezpieczeństwem i obronnością w skali globalnej, państwowej, regionalnej i lokalnej, z uwzględnieniem aparatu pojęciowego nauk o polityce, nauk o bezpieczeństwie i nauk o obronności;
- wiedzą i umiejętnościami w zakresie nauk o zarządzaniu, które służą optymalizacji gospodarowania dostępnymi zasobami oraz przydatnymi w działaniach służących zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego;
- przygotowaniem do aktywnego uczestnictwa na poziomie lokalnym i regionalnym w projektach i organizacjach społecznych w zakresie współczesnych aspektów bezpieczeństwa oraz przygotowaniem do pracy w podmiotach realizujących zadania z zakresu bezpieczeństwa i ochrony, w tym w specjalistycznych służbach, inspekcjach i strażach⁴.

⁴ W kontekście szczegółowych efektów kształcenia na kierunku „bezpieczeństwo narodowe” duże znaczenie ma wybrany profil kształcenia: ogólnoakademicki czy praktyczny. W tym drugim przypadku obowiązek jego realizacji został nałożony na uczelnie nie posiadające uprawnień do nadawania stopni naukowych, w tym kilkadziesiąt Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych. Jednak w związku z brakiem wzorcowych efektów kształcenia dla profilu praktycznego studiów pierwszego stopnia na kierunku „bezpieczeństwo narodowe” w aktach prawnych wydanych dotychczas na pod-

W PWSZ w Zamościu przyjęto, że cele studiów pierwszego stopnia (profil praktyczny) na kierunku bezpieczeństwo narodowe, są następujące:

- uzyskanie przez absolwentów interdyscyplinarnej wiedzy z obszaru nauk społecznych w zakresie dziedzin nauk: społecznych (nauki o bezpieczeństwie, nauki o obronności, nauki o polityce), ekonomicznych i prawnych, a więc nauk tworzących podbudowę dla rozumienia istoty bezpieczeństwa narodowego;
- przygotowanie absolwentów do realizacji zadań z zakresu bezpieczeństwa narodowego, w tym w zakresie zarządzania bezpieczeństwem, administracji porządku publicznego oraz zarządzania w sytuacjach kryzysowych, z uwzględnieniem wybranej specjalności;
- kształtowanie wrażliwości etycznej i społecznej, chęci zaangażowania się w działania na rzecz dobra publicznego i poczucia odpowiedzialności w środowisku pracy i poza nim, uświadomienie absolwentom interdyscyplinarnego, złożonego charakteru problematyki bezpieczeństwa narodowego oraz potrzeby uczenia się przez całe życie, a także dbałości o rozwój osobisty.

Nie ulega wątpliwości, że absolwent studiów pierwszego stopnia na kierunku „bezpieczeństwo narodowe” powinien realizować spójny zestaw kierunkowych efektów kształcenia mających odniesienie do efektów kształcenia dla obszaru nauk społecznych. W PWSZ Zamość, w ramach ogólnych efektów kształcenia, absolwent studiów pierwszego stopnia na kierunku „bezpieczeństwo narodowe” ma wykazywać się:

- wiedzą z dziedziny nauk społecznych (nauki o bezpieczeństwie, nauki o obronności, nauki o polityce), ekonomicznych i prawnych, tworzącą podbudowę dla rozumienia struktur, instytucji, zjawisk i procesów społecznych oraz istoty i znaczenia bezpieczeństwa narodowego,
- znajomością problematyki politologicznej i prawnej w zakresie podziału władzy w państwie, struktury i ustroju państwa oraz zadań i zasad funkcjonowania organów państwa oraz jednostek administracji publicznej w zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego,
- rozumieniem i umiejętnością analizowania zjawisk bezpośrednio związanych z bezpieczeństwem i obronnością w skali globalnej, państwowej, regionalnej

stawie art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.), jako opis efektów kształcenia dla profilu praktycznego studiów pierwszego stopnia na kierunku „bezpieczeństwo narodowe” w formie stacjonarnej i niestacjonarnej należy uznać opis efektów zgodny z efektami kształcenia dla profilu praktycznego w obszarach kształcenia w zakresie nauk społecznych wg załącznika nr 2 do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego.

- i lokalnej, z uwzględnieniem aparatu pojęciowego nauk o polityce, nauk o bezpieczeństwie i nauk o obronności,
- wiedzą i umiejętnościami w zakresie nauk prawnych, stanowiących formalne ramy dla działań z zakresu bezpieczeństwa narodowego,
 - wiedzą i umiejętnościami w zakresie nauk o zarządzaniu, które służą optymalizacji gospodarowania dostępnymi zasobami oraz przydatnymi w działaniach służących zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego,
 - przygotowaniem do aktywnego uczestnictwa na poziomie lokalnym i regionalnym w projektach i organizacjach społecznych w zakresie współczesnych aspektów bezpieczeństwa oraz przygotowaniem do pracy w organizacjach realizujących zadania z zakresu bezpieczeństwa i ochrony, w tym w specjalistycznych służbach, inspekcjach i strażach,

W kontekście szczegółowych efektów kształcenia w PWSZ Zamość przyjęta została szeroka ich paleta obejmująca wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne. I tak w zakresie wiedzy absolwent winien:

- znać podejścia badawcze, nurty teoretyczne oraz terminologię używaną w naukach o polityce i bezpieczeństwie oraz w zakresie wybranych dyscyplin mających istotne znaczenie dla właściwego zrozumienia struktur, instytucji, zjawisk i procesów społecznych, w tym mających znaczenie dla bezpieczeństwa;
- mieć wiedzę w zakresie teorii polityki i strategii bezpieczeństwa oraz systemu bezpieczeństwa narodowego;
- znać problematykę bezpieczeństwa i porządku publicznego, w szczególności jako obszaru podlegającego jednostkom oraz organom administracji rządowej i samorządu terytorialnego;
- mieć wiedzę o różnych rodzajach struktur, stosunków i więzi społecznych, politycznych, ekonomicznych i prawnych, które determinują naturę bezpieczeństwa w skali lokalnej, regionalnej, krajowej, europejskiej i międzynarodowej oraz o ich ewolucji;
- znać wybrane koncepcje teorii organizacji i zarządzania;
- mieć podstawową wiedzę na temat zarządzania bezpieczeństwem i zarządzania w sytuacjach kryzysowych;
- posiadać podstawową wiedzę o normach i regułach prawnych, administracyjnych, organizacyjnych i etycznych odnoszących się do struktur i instytucji bezpieczeństwa;
- mieć podstawową wiedzę o administracji, w tym o sposobie funkcjonowania specjalistycznych służb, inspekcji i straży realizujących zadania z zakresu bezpieczeństwa i ochrony;

- mieć podstawową wiedzę na temat funkcjonowania człowieka w wymiarze indywidualnym i zbiorowym, w tym w aspekcie indywidualnej przedsiębiorczości;
- umieć identyfikować i opisać na poziomie podstawowym uczestników procesów bezpieczeństwa oraz rozpoznawać relacje i więzi między nimi;
- znać i rozumieć zasady prawa własności intelektualnej, pozyskiwania i ochrony danych, właściwe dla bezpieczeństwa narodowego;
- mieć elementarną wiedzę o projektowaniu i prowadzeniu badań w naukach społecznych z uwzględnieniem nauk o polityce i nauk o bezpieczeństwie;
- mieć wiedzę w zakresie wybranych subdyscyplin nauk o polityce, nauk o bezpieczeństwie i nauk o obronności, nauk prawnych lub ekonomicznych;
- mieć wiedzę w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ergonomii;
- mieć wiedzę w zakresie wybranej specjalności studiów, ukierunkowanej na wybrany obszar problematyki i bezpieczeństwa narodowego.

W zakresie umiejętności absolwent powinien:

- potrafić prawidłowo interpretować oraz praktycznie analizować zjawiska i procesy społeczne, w szczególności specyficzne dla bezpieczeństwa narodowego;
- potrafić porządkować i wyjaśniać relacje zachodzące między procesami, podmiotami i strukturami determinującymi bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe;
- cechować się postawą ukierunkowaną na wykorzystywanie wiedzy teoretycznej z zakresu nauk o polityce, nauk prawnych i administracyjnych oraz nauk o zarządzaniu w analizie i interpretacji problemów w obszarze bezpieczeństwa;
- przyswajać i prawidłowo posługiwać się zasadami i normami etycznymi w podejmowanej działalności;
- potrafić identyfikować zagrożenia bezpieczeństwa oraz formułować sposoby praktycznego reagowania w sytuacjach kryzysowych;
- potrafić diagnozować i prognozować procesy i zjawiska w zakresie bezpieczeństwa oraz generować i wdrażać rozwiązania konkretnych problemów w zakresie bezpieczeństwa, w tym z uwzględnieniem umiejętności nabytych podczas praktyki zawodowej;
- posiadać podstawową umiejętność przygotowania prac pisemnych oraz wystąpień ustnych z uwzględnieniem terminologii właściwej dla nauk o bezpieczeństwie;
- potrafić sformułować pytania badawcze, wykazywać umiejętność selekcji i wykorzystywania źródeł badawczych oraz znajomość podstaw metodologii pracy naukowej w zakresie nauk społecznych;
- posiadać kompetencje w zakresie znajomości języków obcych, z uwzględnieniem specyfiki kierunku „bezpieczeństwo narodowe”, zgodne z wymaganiami

określonymi dla poziomu B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego;

W zakresie kompetencji społecznych absolwent powinien:

- potrafić świadomie określić poziom swojej wiedzy, w szczególności w zakresie nauk o polityce, nauk o bezpieczeństwie, nauk o zarządzaniu oraz nauk o prawie i administracji, kierując się koniecznością stałego i samodzielnego uaktualniania wiedzy;
- potrafić współdziałać w grupie, brać odpowiedzialność za powierzone zadania, być przygotowanym do aktywnego uczestnictwa w organizacjach i instytucjach prowadzących działalność na rzecz bezpieczeństwa;
- być przygotowanym do podjęcia dyskusji na tematy społeczne i zawodowe z zachowaniem zasad etycznych, być otwartym na poglądy innych;
- być przygotowanym do uczestnictwa w projektach i organizacjach społecznych w zakresie współczesnych aspektów bezpieczeństwa oraz do pracy w organizacjach realizujących zadania z zakresu bezpieczeństwa i ochrony;
- być przygotowanym do aktywnego uczestnictwa na poziomie lokalnym i regionalnym w życiu społecznym, politycznym i zawodowym, w tym w specjalistycznych służbach, inspekcjach i strażach;
- być świadomym wiedzy i umiejętności w zakresie zarządzania bezpieczeństwem i zarządzania kryzysowego wymaganych na odpowiednich stanowiskach w administracji publicznej, organizacjach gospodarczych i innych podmiotach.

W pracach nad określeniem kierunkowych efektów kształcenia warto uwzględnić tzw. deskryptory dublińskie, strategię Bezpieczeństwa Narodowego RP, Europejski Kodeks Dobrej Praktyki Administracyjnej. Winni w nich uczestniczyć interesariusze zewnętrzni -przedstawiciele podmiotów funkcjonujących tak w sferze bezpieczeństwa narodowego, jak i politycznego oraz społeczno-gospodarczego otoczenia Uczelni. Z zasady są nimi przedstawiciele takich podmiotów jak: Wojsko Polskie, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Policja, Straż Graniczna, Straż Celna, Straż Pożarna, Urzędy Wojewódzkie, Miejskie i Gminne, Starostwa Powiatowe, Urzędy Skarbowe, Stacje Epidemiologiczno – Sanitarne i inne tego rodzaju. Dobrym rozwiązaniem jest wypracowanie stosownej ankiety pozwalającej interesariuszom nie tylko na zapoznanie się z propozycjami kierunkowych efektów kształcenia, ale i dającymi możliwość faktycznej ich weryfikacji oraz propozycji. Najczęściej taka kooperacja obejmuje również współpracę przy realizacji programu, w tym, co szczególnie ważne, praktyk zawodowych. Z zasady uczelnie podpisują z przedstawicielami podmiotów funkcjonujących tak w sferze bezpieczeństwa narodowego, jak i politycznego oraz społeczno-gospodarczego

otoczenia Uczelni formalne umowy. Polegają one na zobowiązaniu się do współpracy przy realizacji kształcenia studentów z wykorzystaniem wnoszonego przez obie strony doświadczenia i dorobku oraz zaplecza materialnego i intelektualnego.

4. Program studiów na kierunku „bezpieczeństwo narodowe”

W PWSZ w Zamościu w procesie wypracowywania programu kształcenia na kierunku „bezpieczeństwo narodowe” – studia I stopnia, profil praktyczny – zwrócono się o opinię do 27 interesariuszy zewnętrznych. Konsultacje skoncentrowano na najbliższym otoczeniu Uczelni oraz podmiotach, których specyfika działalności jest zbieżna ze specyfiką kształcenia na projektowanym kierunku. Do wszystkich tych interesariuszy stosowny wniosek o udział w konsultacjach skierował Rektor Uczelni.

Z spośród 27 podmiotów, do których zwrócono się o udział w konsultacjach, pozytywnie odpowiedziało, poprzez ankiety zwrotne, 18 interesariuszy zewnętrznych. W tej grupie wśród biorących udział w badaniu najliczniejsze były urzędy administracji publicznej. Pozytywnie na wniosek Rektora odpowiedziały też: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Wojsko Polskie, Straż Pożarna, Urząd Skarbowy, Krajowe Biuro Wyborcze, Powiatowa Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna, Urząd Skarbowy, Urząd Celny.

Konsultacje przeprowadzono z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety oraz wzoru porozumienia zawierającego deklarację wsparcia Uczelni w realizacji programu oraz praktyk zawodowych. Konsultowana dokumentacja obejmowała także wykaz przedmiotów i specjalności oraz oświadczenie interesariusza zewnętrznego o uczestnictwie w procesie konsultacji.

Konsultacje, poza rozmowami i ustną wymianę poglądów, oparte zostały, jak stwierdzono wyżej, na specjalnie do tego celu przygotowanym kwestionariuszu ankiety. Obejmował on trzy zasadnicze obszary badawcze (pytania) z kilkoma wariantami odpowiedzi:

- a/ Program studiów.
- b/ Kierunkowe efekty kształcenia.
- c/ Perspektywa zatrudnienia absolwentów kierunku.

Respondenci, wyrażając opinię w każdym obszarze badawczym, dokonywali wielokrotnych wyborów, co umożliwiło wskazanie wszystkich pozycji, które uważali za najbardziej trafne, możliwe i przydatne w ich opinii. Kierunkowe efekty kształcenia oceniane były przez pryzmat specyfiki prowadzonej działalności przez dany podmiot, czyli ich przydatności i zgodności z potrzebami rynku pracy. Wzór porozumienia w przedmiocie prowadzenia praktyk studenckich ujmował planowaną do przyjęcia liczbę studentów przez dany podmiot oraz stosowne przepisy.

W obszarze oceny programu studiów interesariusze udzielali odpowiedzi na pytanie: *Które grupy przedmiotów ujętych w planie studiów należałoby znacznie poszerzyć, poszerzyć, pozostawić bez zmian, zawęzić, bądź wyeliminować?* Te grupy przedmiotów to: przedmioty ogólnouczone, przedmioty nauk podstawowych, przedmioty do wyboru, specjalności do wyboru, seminaria, praktyki. Przeprowadzone badania w obszarze oceny programu studiów wykazały, że generalnie rzecz biorąc interesariusze zewnętrzni pozytywnie zaopiniowali zaproponowaną siatkę. Bez zmian proponowano zostawić przedmioty podstawowe, choć i w tym względzie w szczególnych przypadkach pojawiały się sprzeczne sugestie, by np. ograniczyć przedmioty zbyt szczegółowe lub zbyt teoretyczne. Wariant poszerzenia wymiaru godzinowego przedmiotów dotyczył przedmiotów do wyboru oraz praktyk zawodowych.

W ramach badania opinii o zaproponowanych kierunkowych efektach kształcenia interesariusze mieli możliwość odpowiedzi na pytanie: *Które elementy wiedzy, umiejętności i kompetencji są szczególnie przydatne dla Państwa jako potencjalnych pracodawców?* Opiniowany był każdy element wiedzy (15 efektów), umiejętności (11 efektów) i kompetencji (7 efektów) w czterech wariantach: bardzo przydatne, przydatne, mało przydatne i zbędne. Przeprowadzone badania w zakresie oceny zaproponowanych kierunkowych efektów kształcenia wykazały, że interesariusze nie odrzucili żadnego z nich. Za najbardziej przydatne uznali te odnoszące się do relacji międzyludzkich oraz znajomości języków obcych. Za przydatne uznali podstawową wiedzę o istocie bezpieczeństwa i procesów nim rządzących oraz znajomość terminologii. Za mało przydatne uznali efekty zbyt szczegółowe z zakresu specyfiki bezpieczeństwa narodowego.

Interesariusze zewnętrzni, jako potencjalni pracodawcy biorący udział w badaniu, wypowiedzieli się również na temat możliwości zatrudniania absolwentów kierunku poprzez udzielenie odpowiedzi na pytanie: *Czy przewidujecie Państwo zatrudnianie absolwentów kierunku bezpieczeństwo narodowe?* Pytanie dotyczyło najbliższego roku, perspektywy 3-5 lat i 5-10 lat. Przeprowadzona analiza odpowiedzi wykazała, że badani pracodawcy przewidują zatrudnianie absolwentów kierunku przede wszystkim w perspektywie 3-5 lat i 5-10 lat. Okazało się też, że interesariusze praktycznie nie mają planów zatrudniania absolwentów w najbliższym roku.

Przeprowadzone badania pozwoliły Uczelni na sformułowanie kilku wniosków. I tak okazało się, że:

a/ Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Zamościu posiada szerokie i efektywne relacje z potencjalnymi interesariuszami zewnętrznymi, a więc i z potencjalnymi pracodawcami absolwentów kierunku „bezpieczeństwo narodowe”;

b/ Interesariusze zewnętrzni, do których z prośbą o konsultację programu studiów, zaproponowanych efektów kształcenia, włączenia się do realizacji programu oraz praktyk zawodowych, zwrócił się Rektor Uczelni, w większości pozytywnie włączyli się w proces kreowania planowanego kierunku studiów;

c/ Zdecydowana większość interesariuszy zewnętrznych pozytywnie oceniła wypracowany program oraz efekty kształcenia. Dało się zauważyć, że wbrew przypuszczeniom nie proponują oni specjalnego „uprzątnienia” kształcenia, lecz kładą nacisk na dobre wykształcenie absolwenta, jako osoby kreatywnej, nie bojącej się wyzwań i rozumiejącej procesy ją otaczające;

d/ Potencjalni pracodawcy podpisali porozumienia w przedmiocie prowadzenia praktyk zawodowych dla ponad 150 studentów;

e/ Potencjalni pracodawcy zgłosili możliwość zatrudnienia absolwentów projektowanego kierunku w perspektywie 3-5 oraz 5 – 10 lat. Te deklaracje można traktować jako pozytywną prognozę przyszłego regionalnego rynku pracy w zakresie kwalifikacji posiadanych przez absolwentów kierunku.

Powyższe konkluzje, wynikające z przedstawionych pogłębionych badań interesariuszy zewnętrznych a zarazem potencjalnych pracodawców dla absolwentów przygotowywanego kierunku studiów, zostały uznane przez władze Uczelni jako dowód trafności proponowanej oferty w postaci nowego kierunku pn. „bezpieczeństwo narodowe”, studia I stopnia, profil praktyczny.

Zaproponowany powyżej katalog kierunkowych efektów kształcenia stanowi z kolei punkt wyjścia dla określenia programu studiów/siatki przedmiotowej oraz przedmiotowych efektów kształcenia. Co do zasady zestaw przedmiotowych (określonych dla danego przedmiotu) efektów kształcenia winien być traktowany jako „przełożenie” języka kierunkowych efektów kształcenia na język efektów kształcenia typowych dla danego przedmiotu (uwzględniających jego specyfikę).

W przypadku Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu program studiów na kierunku „bezpieczeństwo narodowe” oparty został na modułach: kształcenia ogólnego, kształcenia podstawowego, specjalistycznego, przedmiotów do wyboru, seminarium i pracy dyplomowej oraz praktyki zawodowe. Przy ich konstruowaniu uwzględniono m.in. poprzednio obowiązujące standardy kształcenia, dla przypomnienia, wypracowane przez zespoły reprezentujące poszczególne dyscypliny naukowe.

W pierwszym module – kształcenie ogólne – zaproponowano następujące przedmioty: Wychowanie fizyczne, BHP i ergonomia, Technologia informacyjna, Ochrona własności intelektualnej, Filozofia i etyka, Wybrane problemy współczesnego świata, Elementy psychologii/Podstawy antropologii kultury (do wyboru).

W drugim module – kształcenie podstawowe – ujęte zostały następujące przedmioty: Historia polityczna powszechna/Najnowsza historia Polski (do wyboru), Podstawy prawoznawstwa, Nauka i historia administracji/Administracja publiczna (do wyboru), Podstawy organizacji i zarządzania, Nauka o państwie i polityce, Współczesne systemy polityczne, Geografia polityczna, Międzynarodowe stosunki polityczne, Międzynarodowe stosunki wojskowe, Teorie i strategie bezpieczeństwa narodowego, Bezpieczeństwo kulturowe i etniczne, Systemy bezpieczeństwa międzynarodowego, Bezpieczeństwo społeczności lokalnych, Konflikty i metody ich rozwiązywania/Negocjacje i mediacje (do wyboru), Polityki i systemy bezpieczeństwa narodowego, Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych, Logistyka w sytuacjach kryzysowych, Bezpieczeństwo społeczno-ekonomiczne, Bezpieczeństwo polityczno-militarne, Polityka i system bezpieczeństwa narodowego RP, Polityka migracyjna i azylowa RP, Ochrona danych osobowych i informacji niejawnych, Wstęp do badań naukowych/Wstęp do badań bezpieczeństwa narodowego (do wyboru).

W module przedmioty do wyboru znalazły się: Język obcy (angielski/niemiecki), Ekonomia/Socjologia (do wyboru), Wybrane polityki publiczne/Media i komunikowanie społeczne (do wyboru), Prawa człowieka/Migracje ludności (do wyboru), Monitorowanie zagrożeń bezpieczeństwa/Polityka bezpieczeństwa Unii Europejskiej (do wyboru).

W module kolejnym – kształcenie specjalnościowe – uwzględnione zostały przedmioty stanowiące propozycje dwu specjalności: „Bezpieczeństwo publiczne i reagowanie kryzysowe” oraz „Służby mundurowe i bezpieczeństwo państwa”. Zaproponowano w tym względzie paletę następujących przedmiotów /przedmiot pierwszy dla specjalności „Bezpieczeństwo publiczne i reagowanie kryzysowe” a przedmiot drugi dla specjalności „Służby mundurowe i bezpieczeństwo państwa”:

Wybrane problemy współczesnego systemu bezpieczeństwa i reagowania kryzysowego/Wybrane problemy współczesnego systemu bezpieczeństwa państwa, Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa/Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa, Reagowanie kryzysowe/Zarządzanie bezpieczeństwem państwa, Infrastruktura bezpieczeństwa państwa/Służby mundurowe w systemie bezpieczeństwa państwa, Komunikowanie w sytuacjach kryzysowych/Międzynarodowa współpraca służb mundurowych, Ratownictwo i ochrona ludności/Ochrona granic państwowych, Stany nadzwyczajne w państwie/Prawo celne i dewizowe, Bezpieczeństwo ekologiczne, chemiczne i biologiczne/Zwalczanie przestępczości i terroryzmu, Warsztaty bezpieczeństwa i reagowania kryzysowego (do wyboru).

W module seminarium i praca dyplomowa ujęto: Seminarium dyplomowe i przygotowanie do egzaminu dyplomowego. W ostatnim module znalazły się praktyki zawodowe.

W kontekście wymogów prawnych w odniesieniu do ECTS przyjęto że:

- 1) łączna liczba punktów ECTS, niezbędna dla ukończenia studiów pierwszego stopnia na kierunku „bezpieczeństwo narodowe” o profilu praktycznym w formie stacjonarnej – poświadczony dyplomem – wynosi 180. Warunkiem ukończenia studiów jest także osiągnięcie (uzyskanie) wszystkich założonych w programie kształcenia efektów kształcenia, zdanie wszystkich egzaminów, uzyskanie wszystkich zaliczeń, złożenie i pozytywna ocena pracy dyplomowej oraz zdanie egzaminu dyplomowego;
- 2) łączna liczba punktów ECTS, którą student musi uzyskać na zajęciach wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich i studentów – wynosi 101;
- 3) łączna liczba punktów ECTS, którą student musi uzyskać w ramach zajęć z zakresu nauk podstawowych, do których odnoszą się efekty kształcenia dla określonego kierunku, poziomu i profilu kształcenia – wynosi 69;
- 4) łączna liczba punktów ECTS, którą student musi uzyskać w ramach zajęć o charakterze praktycznym, w tym zajęć laboratoryjnych, warsztatowych i projektowych – wynosi 124;
- 5) minimalna liczba punktów ECTS, którą student musi uzyskać, realizując moduły kształcenia oferowane na zajęciach ogólnouczeniowych lub na innym kierunku studiów – wynosi 12;
- 6) łączna liczba punktów ECTS, którą student musi uzyskać w ramach modułu seminarium i praca dyplomowa – wynosi 16;
- 7) łączna liczba punktów ECTS, którą student musi uzyskać w ramach praktyk zawodowych – wynosi 16.

Równocześnie dla wszystkich przedmiotów (zajęć), przyjęte zostały wzorcowe karty przedmiotów (sylabusy), które uwzględniają w szczególności:

- tytuł przedmiotu,
- nazwisko osoby prowadzącej (osób prowadzących),
- wymagania wstępne,
- formę zajęć,
- punkty ECTS i ich rozkład,
- założenia i cele przedmiotu (zajęć),
- efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych,
- treści programowe,

- metody oraz sposoby weryfikacji efektów kształcenia,
- formę i warunki zaliczenia przedmiotu,
- metody dydaktyczne,
- wykaz literatury podstawowej i uzupełniającej,
- dane kontaktowe prowadzącego przedmiot.

Wypracowane i przyjęte kierunkowe efekty kształcenia, programy kształcenia i ich realizacja winny podlegać monitorowaniu, weryfikacji i doskonaleniu. W przypadku PWSZ w Zamościu Uczelnia stara się z jednej strony spełniać wymagania wynikające z Krajowych Ram Kwalifikacji, z drugiej zaś wypracować i zachować własną tożsamość, determinowaną miejscem funkcjonowania, misją i wizją swojego rozwoju, przy uwzględnieniu potrzeb Zamojszczyzny. Kształcenie oparte zostało na uznanych, doświadczonych i sprawdzonych nauczycielach akademickich, przy jednoczesnym wykorzystywaniu praktyków z zakresu służb mundurowych, polityki, mediów, samorządu, biznesu. W tym zakresie, ze względu na specyfikę kierunku „bezpieczeństwo narodowe” oraz profil praktyczny, bardzo ważne jest faktyczne partnerstwo interesariuszy zewnętrznych w procesie określania efektów kształcenia oraz realizacji programu.

5. Uwagi końcowe

Przedstawione wyżej rozważania oraz egzemplifikacje zostały przez ich autora zaprezentowane na międzynarodowej konferencji naukowej „*Europa Środkowo – Wschodnia w procesie transformacji i integracji. Wymiar bezpieczeństwa*”, odbytej w maju 2015 roku w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Szymona Szymonowicza w Zamościu. Jej organizatorami były: Zakład Stosunków Międzynarodowych i Zakład Badań Etnicznych Wydziału Politologii UMCS, Zakład Politologii Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu oraz Wydział Menedżmentu Polityczno - Informacyjnego Uniwersytetu Narodowego „Akademia Ostrogska” w Ostrogu.

W tej czwartej z kolei konferencji poświęconej wybranemu wymiarowi procesów transformacji i integracji tej części Europy wzięło udział prawie 100 badaczy z kilku państw. Podniesiona przez autora tego tekstu tematyka znalazła spory oddźwięk w toczonej wtedy dyskusji. Właściwie wszyscy zabierający głos uznawali ofertę edukacyjną w postaci kierunku studiów „bezpieczeństwo narodowe” jako odpowiadającą współczesnym wyzwaniom. Obawiano się jednocześnie, że dość powszechny trend uruchamiania takich kierunków /także np. bezpieczeństwo wewnętrzne, bezpieczeństwo państwa/, w warunkach niżu demograficznego, problemu bezrobocia absolwentów, może już na początku stworzyć bariery w dostępie do miejsc pracy. Pojawiła się też paleta wątpliwości, dylematów i wyzwań, których roz-

wiązanie może przesądzić o przyszłości kształcenia absolwentów na kierunku „bezpieczeństwo narodowe” na uczelniach cywilnych. Wskazywano tu m.in. na problemy z pozyskaniem trwałych partnerów – sygnatariuszy – zainteresowanych właściwą realizacją programu studiów, przede wszystkim z tzw. służb mundurowych, często niechętnie oceniających kształcenie im potrzebnych specjalistów w podmiotach cywilnych. Z tego też mogą wynikać realne problemy z zapewnieniem wyspecjalizowanej kadry, zainteresowanej trwałymi umowami współpracy, chcącej za niskie wynagrodzenie realizować poszczególne przedmioty, moduły, warsztaty. Tu też mogą wystąpić problemy z uzyskaniem zgody położonych na podjęcie takich obowiązków dydaktycznych przez zainteresowanych. Problemem może też być realizacja, w przypadku profilu praktycznego, 12 tygodniowych praktyk zawodowych, gdy wiadomo, że już w przypadku praktyk na profilach ogólnoakademickich /w wymiarze 3 – 4 tyg./ takie problemy są normą. Istotnym wyzwaniem w wymiarze edukacyjnym może być również pozyskanie wystarczających środków finansowych na realizację niektórych zajęć poza siedzibą Uczelni, sfinansowanie wyjazdów programowych do centrów decyzyjnych w zakresie bezpieczeństwa itp.

W trakcie w/w konferencji autor odniósł się również do wyzwań badawczych. W tym kontekście jego stanowisko oraz uczestników konferencji było jednoznaczne: bezpieczeństwo narodowe, a przede wszystkim polityka bezpieczeństwa narodowego państwa, to naturalne pola badawcze nauk o polityce. Podkreślano, że w tym względzie dyscyplina ta ma już swoją teorię, właściwe metody i instrumenty badawcze, spore już dokonania. Jednocześnie zaproponowany przez autora paradygmat badania polityki bezpieczeństwa państwa został uznany za atrakcyjny, rozwojowy, pozwalający poddawać egzegezie tak daną politykę w ujęciu kompleksowym, jak i w odniesieniu do poszczególnych elementów przedstawionego paradygmatu. Uczestnicy dyskusji wskazywali też na potrzebę ujmowania problematyki bezpieczeństwa państwa, w tym także polityki bezpieczeństwa, w sposób interdyscyplinarny⁵.

⁵ Autor ponowił tu propozycję wykorzystania w badaniach całokształtu polityki bezpieczeństwa państwa zaproponowanego przez siebie paradygmatu politologicznego. Zob. więcej: H. Chałupczak, *Paradygmat badawczy polityki migracyjnej państwa z perspektywy politologicznej*, w: *Współczesne polskie migracje: strategie - skutki społeczne – reakcja państwa*, red. M. Lesińska, M. Okólski, Warszawa 2013, ss. 77 – 99; tenże: *Paradygmat badawczy polityki etnicznej jako polityki publicznej państwa*, w: *Polska i Europa wobec wyzwań współczesnego świata. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce i Europie. Aspekty polityczne i społeczne*, red. A. Sakson, Toruń 2013, ss. 11 – 28; R. Zenderowski, H. Chałupczak, W. Baluk, *Polityka etniczna – próba teoretycznej konceptualizacji*, w: *Polityka etniczna współczesnych państw Europy Środkowo – Wschodniej*, red. H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk, Lublin 2015, ss. 23 – 96; R. Zenderowski, H. Chałupczak, W. Baluk,

Bibliografia:

- *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009.
- Chałupczak H., *Paradygmat badawczy polityki migracyjnej państwa z perspektywy politologicznej*, w: *Współczesne polskie migracje: strategie – skutki społeczne – reakcja państwa*, red. M. Lesińska, M. Okólski, Warszawa 2013, ss. 77 – 99.
- Chałupczak H., *Paradygmat badawczy polityki etnicznej jako polityki publicznej państwa*, w: *Polska i Europa wobec wyzwań współczesnego świata. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce i Europie. Aspekty polityczne i społeczne*, red. A. Sakson, Toruń 2013, ss. 11 – 28
- *Ethnic Policy in Contemporary East Central European Countries*, eds. H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk, Lublin 2015.
- Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Warszawa 2011.
- *Międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania bezpieczeństwa państwa*, red. K. Cebul, A. Rudowski, Warszawa 2015.
- *Międzynarodowe stosunki polityczne*, red. M. Pietraś, Lublin 2006.
- Nowakowski Z., Protasowicki I., *Bezpieczeństwo polityczne i militarne Polski po 1989 roku*, Rzeszów 2008.
- Nowakowski Z., Szafran H., Szafran R., *Bezpieczeństwo w XXI wieku. Strategie bezpieczeństwa narodowego Polski i wybranych państw*, Rzeszów 2009.
- *Polityka etniczna współczesnych państw Europy Środkowo – Wschodniej*, red. H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk, Lublin 2015.
- *Polityka etniczna: teorie, koncepcje, wyzwania*, red. H. Chałupczak, R. Zenderowski, E. Pogorzała, T. Browarek, Lublin 2015.
- *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, Warszawa 2015.
- *Trzy wymiary współczesnego bezpieczeństwa*, red. M. Brzeziński, S. Sulowski, Warszawa 2015.
- *W kręgu nauki o stosunkach międzynarodowych. Księga dedykowana Profesor Teresie Łoś – Nowak*, red. A. Dudek, Warszawa 2015.
- Zenderowski R., Chałupczak H., Baluk W., *Ethnic Policy – A Theoretical Conception*, in: *Ethnic Policy in Contemporary East Central European Countries*, eds. H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk, Lublin 2015, ss. 21 – 86.

Ethnic Policy – A Theoretical Conception, in: *Ethnic Policy in Contemporary East Central European Countries*, eds. H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk, Lublin 2015, ss. 21 – 86.

- Zenderowski R., Chałupczak H., Baluk W., *Polityka etniczna – próba teoretycznej konceptualizacji*, w: *Polityka etniczna współczesnych państw Europy Środkowo – Wschodniej*, red. H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Baluk, Lublin 2015, ss. 23 – 96.
- Żukrowska K., *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Przegląd aktualnego stanu*, Warszawa 2011.